

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC, NHÌN LẠI CHẶNG ĐƯỜNG ĐÃ QUA

NGUYỄN DƯƠNG BÌNH

Tạp chí Dân tộc học cho đến hết năm 1998 đã phát hành được 100 số. Tiền thân của Tạp chí là tờ Thông báo Dân tộc học, năm 1972 ra được một số, năm 1973 ra được ba số và Tạp chí Dân tộc học chính thức ra mắt bạn đọc trong cả nước vào năm 1974. Sự ra đời của Tạp chí Dân tộc học và Viện Dân tộc học trước đó, đánh dấu một bước trưởng thành của ngành Dân tộc học Việt Nam.

Tạp chí Dân tộc học phát hành mỗi năm 4 số, ra 3 tháng một kỳ (theo quý), với 80 trang ruột, khổ 19x27 cm. Với khoảng 12 bài trong một số Tạp chí. Cho đến nay Tạp chí Dân tộc học đã công bố khoảng trên một ngàn bài nghiên cứu.

Với tư cách một ngành nghiên cứu, Dân tộc học ra đời tương đối muộn ở nước ta. Phải đến cuối những năm 50, và đầu những năm 60, Dân tộc học mới chính thức như một ngành nghiên cứu khoa học riêng biệt, tuy trước đó đã có một số nhà khoa học quan tâm và nghiên cứu dân tộc học.

Ra đời muộn hơn các tạp chí khác trong Ủy ban Khoa học xã hội trước đây và Trung tâm Khoa học Xã hội và Nhân văn hiện nay như Tạp chí Nghiên cứu Lịch sử, Tạp chí Văn học, Tạp chí Kinh tế..., song Tạp chí Dân tộc học đã có 25 tuổi đời.

25 năm tuy chưa dài đối với tuổi của một tạp chí khoa học nhưng nó đã đánh dấu một chặng đường phát triển từ những bước đi ban đầu chập chững, ngày nay hoạt động của Tạp chí Dân tộc học đã đi vào nền nếp.

Tạp chí phục vụ cho những ai quan tâm đến công tác nghiên cứu dân tộc học, Tạp chí còn phục vụ bạn đọc rộng rãi và phục vụ chủ yếu cho những nhà nghiên cứu Khoa học Xã hội và Nhân văn như: Sử học, Văn học, Khảo cổ học, Ngôn ngữ học, Folklore... Tạp chí còn được sự chú ý của các giáo sư, phó giáo sư, cán bộ giảng dạy về khoa học xã hội của các trường Đại học trong cả nước, các cán bộ nghiên cứu về dân tộc, về văn học tộc người từ các cơ quan Trung ương đến các địa phương thuộc các Sở Văn hoá, các Ban dân tộc tỉnh.

Tạp chí còn có bạn đọc là những nhà giáo, những sinh viên về khoa học xã hội và nhân văn, nhất là bộ môn Dân tộc học.

Tuy nằm ở Viện Dân tộc học, nhưng Tạp chí không chỉ phục vụ cho Viện mà còn có tính đại diện cho ngành Dân tộc học ở nước ta. Điều đó thể hiện trước hết là số lượng bài của các nhà khoa học, các cộng tác ngoài Viện chiếm trên một nửa tổng số bài nghiên cứu.

Chỉ lấy những năm gần đây làm dẫn chứng.

Năm 1994, trong số 55 bài nghiên cứu, có 28 bài của tác giả ngoài Viện;

Năm 1995, trong số 52 bài nghiên cứu, có 30 bài của tác giả ngoài Viện.

Năm 1996, trong số 48 bài nghiên cứu, có 29 bài của tác giả ngoài Viện.

Những vấn đề nghiên cứu cũng như những lĩnh vực nghiên cứu không phải chỉ thuộc phạm vi Viện mà còn phản ánh những vấn đề nghiên cứu Dân tộc học có tính

toàn quốc. Có thể nói cho đến nay, Tạp chí Dân tộc học là tiếng nói Khoa học và nghiên cứu của cả ngành Dân tộc học, nó đề cập đến những vấn đề khoa học và thành quả nghiên cứu của ngành Dân tộc học trong cả nước.

Trong những năm qua, Tạp chí Dân tộc cố gắng thể hiện quan điểm của chủ nghĩa Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và đường lối của Đảng và Nhà nước ta trong nghiên cứu Dân tộc học.

Chúng tôi đã ra ba số chuyên đề góp phần vào việc xây dựng và thực hiện đường lối chính sách của Đảng và Nhà nước.

- Số chuyên đề về việc xây dựng Bộ luật dân tộc, phản ánh cuộc Hội thảo về xây dựng Luật dân tộc ở nước ta.

- Số chuyên đề về: Chính sách dân số và kế hoạch gia đình ở các vùng dân tộc thiểu số nước ta.

- Số chuyên đề về các lĩnh vực của các dân tộc của tỉnh Lào Cai.

Ngoài ra còn có một số bài đề cập đến vấn đề chính sách dân tộc ở các địa phương, vấn đề bảo vệ tài nguyên thiên nhiên, bảo vệ rừng, vấn đề giữ gìn nền văn hoá dân tộc...

+ Tạp chí Dân tộc học đã đăng tải nhiều công trình nghiên cứu khoa học liên quan đến các lĩnh vực trong đời sống kinh tế, xã hội, văn hoá... của nhiều vùng như Việt Bắc, Tây Bắc, khu vực Trường Sơn - Tây Nguyên, Nam Bộ... Những bài viết này đã góp phần làm sáng tỏ thêm những tình hình và đặc điểm các mặt của các dân tộc ở nước ta. Tạp chí Dân tộc học đã phấn đấu thực hiện những nhiệm vụ chính trị và triển khai những vấn đề nghiên cứu có liên quan đến các dân tộc. Những công trình đã công bố, một mặt phản ánh những vấn đề đang được ngành dân tộc học quan tâm, mặt khác nhằm nêu lên những thành quả do cách mạng đem lại ở các vùng dân tộc. Tạp chí không những đề cập đến những vấn đề truyền thống mà còn chú ý đến những vấn đề hiện đại, những vấn đề có tính thời sự về các mặt kinh tế, xã hội, văn hoá... đang diễn ra trong vùng các dân tộc anh em.

Nghiên cứu những vấn đề biến đổi ở các dân tộc từ sau Cách mạng tháng Tám nhất là sau ngày cả nước được giải phóng, thống nhất Tổ quốc là những vấn đề mà ngành dân tộc học cũng như Tạp chí Dân tộc học quan tâm.

Tạp chí, một mặt công bố những bài nghiên cứu những tư liệu nhằm phục vụ cho công tác khoa học, cho việc tìm hiểu tình hình, đặc điểm các vùng dân tộc và các dân tộc cụ thể, mặt khác công bố một số tình hình cụ thể đang diễn ra ở một số dân tộc thiểu số. Tạp chí Dân tộc học ngoài nhiệm vụ phục vụ cho các nhà nghiên cứu dân tộc học, KHXH và NV, còn cung cấp một số thông tin cần thiết cho nhiều ngành liên quan kể cả lực lượng vũ trang.

Những bài trên tạp chí, phần lớn là do cộng tác viên, các nhà nghiên cứu đã nghiên cứu nhiều năm tích lũy lại và hệ thống lại thành một bài nghiên cứu. Trong số những bài Tạp chí đăng trong những năm gần đây là những bài có liên quan chặt chẽ đến nội dung khoa học của một số luận án phó tiến sĩ khoa học. Đó đồng thời là những thành tựu khoa học chuyên ngành. Khác với một số ngành khoa học xã hội và nhân văn khác, những công trình, những bài viết trên Tạp chí, phần nhiều là kết quả của những chuyến đi điền dã dân tộc, kết hợp với những tài liệu thư tịch khác.

Những năm gần đây, Tạp chí chưa tổ chức được các cuộc tranh luận có tính quy

mô và hệ thống, nhưng trong bài nghiên cứu nội dung có nêu lên những vấn đề tranh luận khoa học, những ý kiến khác nhau về những vấn đề nhất định:

- Vấn đề Tôn giáo tín ngưỡng.
- Vấn đề cây trồng ở miền núi (cây thuốc phiện).
- Vấn đề Dân số - Kế hoạch hoá gia đình.
- Vấn đề bảo vệ Tài nguyên thiên nhiên, bảo vệ rừng.

Và những nội dung khác mà Tạp chí đã đề cập đến trong những năm qua.

Dân tộc học có liên quan đến nhiều ngành khoa học, kể cả khoa học tự nhiên và khoa học xã hội.

- Dân số học - Tộc người
- Xã hội học - Tộc người.
- Nhân học - Tộc người.
- Ngôn ngữ học - Tộc học
- Sử học - Tộc người
- Khảo cổ học - Tộc người

vv....

Những bài viết trên nhằm công bố những kết quả nghiên cứu của những bộ môn khoa học kế cận nhằm làm rõ hơn các vấn đề có liên quan đến lĩnh vực nghiên cứu của các dân tộc ở nước ta.

Chính những bài viết có tính liên ngành và đa ngành làm cho nội dung Tạp chí đa dạng hơn, nhiều màu sắc hơn.

Về vấn đề tổ chức các cuộc tranh luận trên Tạp chí, chúng tôi nghĩ rằng đó là vấn đề cần thiết để nâng cao chất lượng và trình độ khoa học của ngành. Vấn đề tổ chức các cuộc tranh luận trên Tạp chí nên phối hợp với Viện hoặc các tổ chức khác để có kinh phí, có lực lượng tham gia, cần phải công phu và đáp ứng được những vấn đề khoa học, vấn đề nghiên cứu đang đặt ra một cách cấp thiết. Nếu không tổ chức tốt, thiếu kinh phí, ít người tham gia dễ dẫn đến mất phương hướng, nội dung nghèo nàn. Với tình hình hiện tại, toà soạn chúng tôi có 3 người, khó tiến hành thật tốt cuộc tranh luận trên tạp chí. Quả thực đây là một vấn đề "lực bất tòng tâm". Trên đây là một vài ý kiến bước đầu, mong được làm sáng tỏ thêm.

Về mặt hình thức, Tạp chí Dân tộc học đã có những cải tiến nhất định, in đẹp hơn, giấy trắng hơn, trình bày sáng sủa hơn, các hình ảnh và bản vẽ cũng rõ nét hơn, giấy in không thiếu như trước đây phải được duyệt của Cục báo chí (Bộ Văn hoá - Thông tin). Từ khi ký hợp đồng in cho đến lúc xuất xưởng không kéo dài nhiều tháng như trước. Có thể coi đây là thành quả của công cuộc đổi mới mà báo chí nước ta, trong đó có Tạp chí Dân tộc học được hưởng. Tuy nhiên, về mặt này, tạp chí còn phải cố gắng nhiều hơn nữa để tránh sai sót về kỹ thuật, cần hoàn thiện hơn nữa các bản vẽ và các ảnh.

Ở đây cần lưu ý một số đặc điểm, khác với nhiều báo khác, lực lượng phóng viên và người viết quyết định phần lớn chất lượng tờ báo. Họ là những người của toà soạn được phân công từng mảng đề tài và vấn đề cụ thể. Còn các tạp chí khoa học của chúng ta, chất lượng chủ yếu dựa vào lực lượng các tác giả và cộng tác viên. Nếu trình độ chuyên môn, cách viết, cách trình bày của các tác giả chưa được nâng cao thì chất lượng bài viết còn có những hạn chế. Toà soạn và biên tập viên của tạp chí có thể giúp

thêm vào chất lượng bài viết nhưng khó có thể đưa một bài chất lượng bình thường thành một bài xuất sắc.

Toà soạn tạp chí luôn coi trọng nội dung, chất lượng khoa học, cố gắng tìm các biện pháp để nâng chất lượng. Trong điều kiện có thể, chúng tôi trao đổi, góp ý kiến với tác giả để sửa chữa bổ sung, nâng cao bài viết của mình. Trong biên tập chúng tôi chú ý nâng bài viết sáng sủa hơn, trình bày tốt hơn.

Về chất lượng khoa học, chất lượng nội dung, toà soạn vẫn dựa chủ yếu vào các tác giả, các cộng tác viên, tạp chí chưa làm được nhiều để nâng cao chất lượng nội dung của bài viết.

Trước đây, tạp chí gần như "độc quyền" về các bài viết công bố trên tạp chí Dân tộc học. Hiện nay đã có hàng loạt các tạp chí bạn ra đời cũng thu hút lực lượng tác giả cũng như những bài có liên quan đến dân tộc học. Một điều cần lưu ý khác, nhiều người làm công tác khoa học (kể cả dân tộc học) còn phải làm thêm một số công việc khác để đảm bảo cuộc sống, cải thiện sinh hoạt. Sự phân tán này là một hiện tượng đáng tiếc chắc là không khắc phục được trong một sớm một chiều. Một hiện tượng khác, những nhà khoa học có tên tuổi trước có viết bài cho tạp chí, nay tham gia các đề tài thuộc chương trình cấp nhà nước, đề tài cấp bộ không còn thời gian để viết bài cho tạp chí hoặc nếu có, họ ưu tiên viết bài cho báo, cho tạp chí của cơ quan mình.

Vấn đề nâng cao chất lượng nội dung bài viết còn làm chưa được nhiều.

Tiền nhuận bút còn quá khiêm tốn, chưa đáp ứng được công sức của các tác giả nhất là về vùng dân tộc thiểu số, ở vùng sâu, vùng xa, có nhiều khó khăn.

Tạp chí chưa tạo được không khí thảo luận khoa học sôi nổi.

Vấn đề thông tin khoa học còn nghèo nàn, chưa giới thiệu được những hoạt động dân tộc học trong cả nước, những vấn đề lý thuyết mới, những vấn đề đang được dân tộc học trong và ngoài nước quan tâm.

Cho đến nay Toà soạn tạp chí vẫn phấn đấu để giữ cho tạp chí vẫn là một tạp chí khoa học, chưa sa vào khuynh hướng "thương mại hoá" tìm những chuyện giật gân những phong tục quái dị, lạc hậu của các dân tộc.

Các độc giả muốn nghiên cứu dân tộc học vẫn tìm đọc tạp chí. Ngoài ngành dân tộc học, còn được một số ngành quan tâm đến vấn đề dân tộc học tìm đọc.

Hiện nay, Tạp chí Dân tộc học vẫn là nơi công bố chính những thành quả nghiên cứu của cả ngành ở khắp mọi miền của đất nước.

Đối với độc giả nước ngoài, được nhận xét là về hình thức in tương đối sáng sủa, những nhà nghiên cứu nước ngoài, nhất là những nghiên cứu sinh nước ngoài có tìm đọc những vấn đề có liên quan đến đề tài nghiên cứu của họ. Họ kiến nghị nên tuyển chọn một số bài in bằng tiếng nước ngoài (chủ yếu tiếng Anh) để các nhà khoa học ngoại quốc có thể đọc được.

Vấn đề nâng cao chất lượng có tính quyết định với sinh mệnh của tờ tạp chí khoa học, trong đó có Tạp chí Dân tộc học. Vấn đề nâng cao chất lượng có quan hệ biện chứng đến trình độ khoa học, trình độ chuyên môn của người viết, của cộng tác viên. Nếu trình độ của người viết, của ngành không được nâng cao thì tạp chí khó có thể một mình quyết định được chất lượng khoa học.

- Cần nâng cao tiền nhuận bút. Viết một bài nghiên cứu dân tộc học, tác giả và cộng tác viên phải đến tận vùng dân tộc mới có thể viết bài có giá trị khoa học tốt. Trả

tiền nhuận bút như hiện nay khó có thể động viên khích lệ người viết.

- Cần có sự quan tâm nhất định đến Tạp chí Dân tộc học, nhìn chung những công tác có liên quan đến các dân tộc thiểu số anh em đều được ưu tiên. Nên có sự chú ý nhiều hơn nữa đến Tạp chí Dân tộc học, trong khi báo, các tạp chí khác có liên quan đến các dân tộc miền núi đều được sự quan tâm đáng kể. Có báo về vấn đề dân tộc và miền núi được trợ cấp hàng trăm triệu để phát không cho cán bộ và đồng bào miền núi, có thể hạ thấp giá tờ Tạp chí Dân tộc học xuống còn độ 4 - 5.000 đ (hiện nay là 7.000 đ) và Nhà nước cần trợ giá cho tạp chí, cung cấp thêm kinh phí.

- Hiện nay, Trung tâm KHXH và NVQG đã có đến 24 tạp chí, có thể tổ chức câu lạc bộ hoặc tổ chức nào đó, để trao đổi và giúp nhau về nghiệp vụ, nhất là vấn đề nâng cao chất lượng.

Chúng ta có những người làm báo kỳ cựu, có chuyên môn có thể truyền những kinh nghiệm, kiến thức làm báo của mình cho thế hệ trẻ.

Báo chí là một ngành chuyên môn, cần có những kiến thức về nghiệp vụ. Hầu hết những người làm báo của Trung tâm KHXH và NV chưa được qua các lớp đào tạo về báo chí. Có thể tổ chức những lớp ngắn ngày, tại chức cho cán bộ, biên tập viên làm báo. Thời kỳ kinh nghiệm chủ nghĩa, nên bổ sung bằng đào tạo có bài bản, có hệ thống, nhất là cho lực lượng những người làm báo trẻ tuổi. Chính họ sẽ góp phần nâng cao chất lượng của các tạp chí.

Vấn đề tin học là không thể thiếu được đối với những người làm báo hiện đại cần bồi dưỡng về tin học cho người làm báo, ít nhất cũng soạn thảo văn bản, chế bản trên máy vi tính.

Phương hướng của tạp chí Dân tộc học một vài năm sắp tới, những năm cuối thế kỷ XX và bước sang thế kỷ XXI, đó là những vấn đề mà ngành Dân tộc học vẫn quan tâm như các vấn đề về kinh tế, xã hội, văn hoá của các dân tộc thiểu số và miền núi của nước ta. Một số vấn đề dân tộc học người Việt.

- Những vấn đề có tính liên ngành và đa ngành của Dân tộc học.

- Những vấn đề khoa học của Tạp chí cố gắng gắn chặt hơn nữa nghiên cứu cơ bản với nghiên cứu ứng dụng.

- Cố gắng giới thiệu một số vấn đề lý luận, lý thuyết của các nước có nền Dân tộc học phát triển, trong đó có các phương Tây mà lâu nay chúng ta chưa hiểu biết nhiều.

- Vấn đề xoá đói giảm nghèo, vấn đề định cư định canh ở vùng các dân tộc thiểu số, nhất là vùng sâu, vùng xa, vùng cao biên giới.

- Vấn đề trồng lại 5 triệu ha rừng đang thực hiện ở miền núi.

- Vấn đề bảo vệ môi sinh ở miền núi, vùng các dân tộc thiểu số gắn liền với vấn đề phát triển bền vững.

- Đặc biệt quan tâm đến vấn đề giữ gìn và phát huy bản sắc văn hoá dân tộc, xây dựng nền văn hoá nước ta thành một nền văn hoá tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc như Nghị quyết TW 5 (khoá VIII) đã đề ra.